

Foton

expertisecentrum
dementie

Dementievriendelijke erfgoedactiviteiten

Hilde Delameillieure- ECD Foton

Cultuur en dementie? Erfgoed en dementie? Een uniek samenspel.

Mensen met dementie kunnen niet meer genieten van kunst. Ze vergeten alles meteen...

Kennismaken met erfgoed betekent zoveel mogelijk info doorgeven en verwerven.

Ik ben bang om iets verkeerd te zeggen of te doen bij mensen met dementie.

Ik weet niet hoe om te gaan met iemand die sterke emoties vertoont.

Drempels weg.

Op kunst beleven staat geen leeftijd.
Het spreekt mensen aan over talen en culturen heen.
Kunst verwoordt waar taal tekort schiet,
ontroert en verbindt mensen.
Ook personen met dementie genieten van kunst.
Erfgoed kan heel wat herinneringen oproepen.

Inspiratiebron: museum of modern art New York-2007

meetme

The MoMA Alzheimer's Project:
Making Art Accessible to People
with Dementia

“You feel younger, more vibrant,
when you go home, more
connected with the world.”

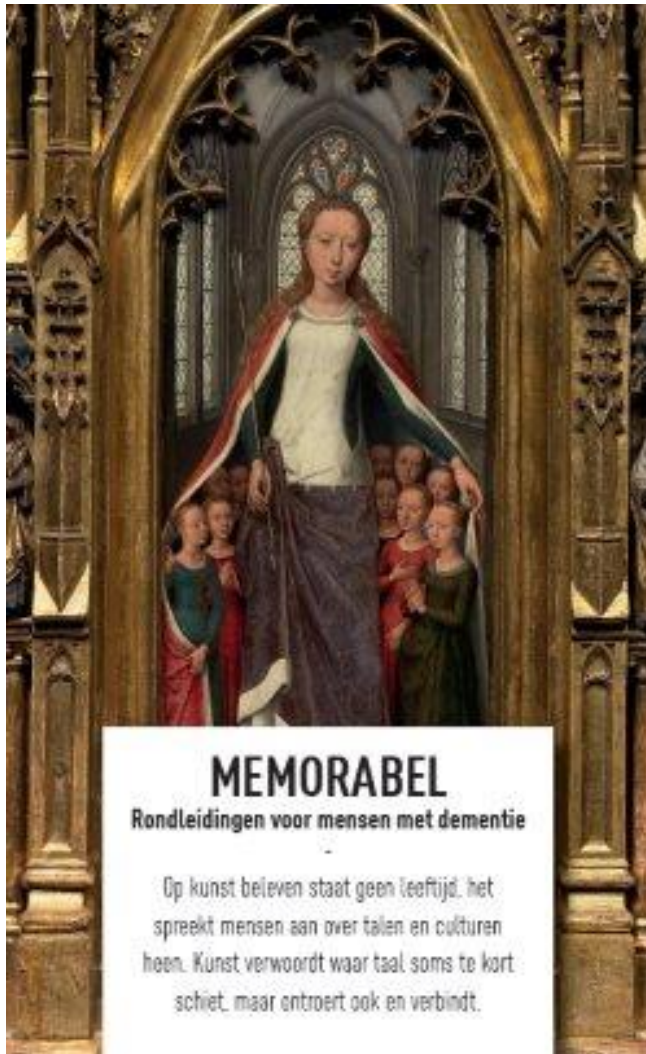
Foton
expertisecentrum
dementie

Museum hedendaagse kunst- Antwerpen

...de rondleidingen richten hun aandacht op de rijke emotionele en intellectuele ervaringen die een museumbezoek kunnen uitlokken. Terwijl het (kortetermijngeheugen) van mensen met beginnende dementie merkbaar achteruitgaat, geldt dat niet voor de **fantasie**. Die blijft langer levendig en rijk. Samen kijken naar kunst stimuleert het **zelfbewustzijn** en de **zelfexpressie** van de deelnemers.

MEMORABEL

Rondleidingen voor mensen met dementie

Op kunst beleven staat geen leeftijd, het spreekt mensen aan over talen en culturen heen. Kunst verwoordt waar taal soms te kort schiet, maar ontroert ook en verbindt.

...de nadruk ligt meer op het **beleven** van kunst dan op het meegeven van informatie.

Principes van dementievriendelijk aanbieden van erfgoed

Beleven – informatieoverdracht en feiten

- Geraakt worden door schoonheid
- Ontmoeting: interactie
- Participatie- inclusie
- Zelfexpressie aanmoedigen
- Zelfwaardering- identiteit
- Zelfbewustzijn stimuleren door oproepen van (positieve) herinneringen en daarmee gepaard de (positieve) emoties

Behoeftepiramide Maslow

Lichamelijke behoeften

- Klapstoelen meenemen
- Vrijwilliger die mensen kan begeleiden naar toilet en terug brengen- goed zichtbaar aanduiden
- Zorgen voor zo rustig mogelijke omgeving
- Beperk de rondleiding in tijd

lichamelijke behoeften

Veiligheid en zekerheid

- Wees vriendelijk maar overdrijf niet
- Zorg voor ijsbrekers
- Wees respectvol in je taal
- Bouw vertrouwen op
- Stel mensen gerust
- Zorg voor duidelijke aanwijzingen van het toilet

veiligheid en zekerheid

Behoeftte aan sociaal contact

- Zorg voor interactie
- Spreek ook de persoon met dementie aan en niet alleen de mantelzorger/begeleider
- Laat mensen zelf vertellen
- Gebruik de kunstwerken/erfgoed om eigen verhalen te laten delen

behoefte aan
sociaal contact

Erkenning en waardering

- Er zijn geen goede of slechte antwoorden of verhalen
- Elk verhaal wordt gerespecteerd
- Geef aandacht en tijd aan de ervaringen van de mensen zelf
- Druk waardering uit

erkenning
en waardering

Zelfrealisatie

- Mensen gaan met een positief gevoel naar huis
- Mensen hebben op het moment zelf genoten van de (kunst)beleving ook al is dit nadien terug vervaagd
- Associaties laten oproepen adhv kunst/erfgoed
- Creativiteit en fantasie aanspreken

Het ABC van de culturele erfgoedsector

Zie website FARO: [Hoe creëert u een aanbod voor personen met dementie en hun mantelzorgers? | FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw](#)
FARO is het steunpunt voor cultureel erfgoed

[Website Foton: Een ABC dementie voor de cultureel-erfgoedsector - Regionaal expertisecentrum Foton](#)

EEN ABC DEMENTIE VOOR DE CULTUREEL-ERFGOEDECTOR

Je organiseert binnenkort een gidsbeurt of workshop voor mensen met dementie en hun familieleden? In dit ABC vind je enkele concrete kapstokken om dit helemaal op maat van je doelpubliek te doen.

Heb je na het lezen van dit inspiratiedocument nog vragen? Neem dan contact op met het regionaal expertisecentrum dementie in je buurt (via www.dementie.be) of bekijk ons aanbod aan vormingen op www.vorming.dementie.be

KORTETERMIJNGEHEUGEN

Nieuwe informatie wordt moeilijker opgeslagen.

Het is mogelijk dat de persoon met dementie je naam en je gezicht moeilijker onthoudt. Draag daarom steeds een naamkaartje en stel jezelf bij elke activiteit nog eens voor.

Geef mensen niet alleen mondelinge, maar ook schriftelijke informatie mee. Bv. de structuur van de bijeenkomst, de datum van de volgende ontmoeting, ...

Overlaad mensen niet met feiten en informatie. Die info wordt moeilijk opgeslagen. Vertel verhalen, interessante weetjes, ... en maak er een interactief gebeuren van.

Less is more. Beperk het aantal kunstwerken (locaties, foto's, ...) dat je bespreekt en sta wat langer stil bij elk van de kunstwerken.

Stel zo weinig mogelijk kennisvragen of vragen over het recente verleden (bijvoorbeeld: wie won vorig jaar de Tour de France of welke schilder rond Gent stierf afgelopen maand) . Vraag eerder naar het gevoel, naar de beleving, ... Fantasie en gevoel voor schoonheid blijft aanwezig (bijvoorbeeld: wat je daar ziet op dat schilderij, hoe ervaar je dit? Wat voel je daarbij?).

Zorg voor een duidelijk einde van de activiteit. Je kan bijvoorbeeld als afsluiting een gadget geven of iets dat doet denken aan wat men zonet gedaan of bezocht heeft (postkaart, pentekening, iets persoonlijks, ...).

LANGETERMIJNGEHEUGEN

Bij veel mensen met dementie (vooral bij de ziekte van Alzheimer) blijven de herinneringen aan de kindertijd en jongvolwassenheid lang bewaard. De meer recente herinneringen (vorige week, vorig jaar, ...) gaan het eerst verloren.

Veel mensen met dementie praten graag over het verleden. Vanuit een kunstwerk of object kan je de link leggen naar hun jeugd, hun herinneringen, hun associaties.

Hoe verder mensen in hun dementieproces gevorderd zijn, hoe waardevoller multisensueel werken wordt. Geef mensen een totaalbeleving met voelen, ruiken, proeven, horen, zien, ...

KORTETERMIJNGEHEUGEN

Nieuwe informatie wordt moeilijker opgeslagen.

Het is mogelijk dat de persoon met dementie je naam en je gezicht moeilijker onthoudt. Draag daarom steeds een naamkaartje en stel jezelf bij elke activiteit nog eens voor.

Geef mensen niet alleen mondelinge, maar ook schriftelijke informatie mee. Bv. de structuur van de bijeenkomst, de datum van de volgende ontmoeting, ...

Overlaad mensen niet met feiten en informatie. Die info wordt moeilijk opgeslagen. Vertel verhalen, interessante weetjes, ... en maak er een interactief gebeuren van.

Less is more. Beperk het aantal kunstwerken (locaties, foto's, ...) dat je bespreekt en sta wat langer stil bij elk van de kunstwerken.

Stel zo weinig mogelijk kennisvragen of vragen over het recente verleden (bijvoorbeeld: wie won vorig jaar de Tour de France of welke schilder rond Gent stierf afgelopen maand) . Vraag eerder naar het gevoel, naar de beleving, ... Fantasie en gevoel voor schoonheid blijft aanwezig (bijvoorbeeld: wat je daar ziet op dat schilderij, hoe ervaar je dit? Wat voel je daarbij?).

Zorg voor een duidelijk einde van de activiteit. Je kan bijvoorbeeld als afsluiting een gadget geven of iets dat doet denken aan wat men zonet gedaan of bezocht heeft (postkaart, pentekening, iets persoonlijks, ...).

LANGETERMIJNGEHEUGEN

Bij veel mensen met dementie (vooral bij de ziekte van Alzheimer) blijven de herinneringen aan de kindertijd en jongvolwassenheid lang bewaard. De meer recente herinneringen (vorige week, vorig jaar, ...) gaan het eerst verloren.

Veel mensen met dementie praten graag over het verleden. Vanuit een kunstwerk of object kan je de link leggen naar hun jeugd, hun herinneringen, hun associaties.

Hoe verder mensen in hun dementieproces gevorderd zijn, hoe waardevoller multisensorieel werken wordt. Geef mensen een totaalbeleving met voelen, ruiken, proeven, horen, zien, ...

Tips en tricks

- Zoek triggers in het schilderij/kunstwerk/voorwerp om een gesprek op gang te brengen (kleur, detail, vorm, ...)
- Geen kennisvragen: naam schilder/naam gebouw/geschiedenis... wel als mensen er zelf naar vragen
- Vertel verhalen/weetjes met betrekking tot
- Geen linken leggen naar *recente* gebeurtenissen, wel naar eigen herinneringen deelnemers: interactie!
- Geen grootse evenementen opzetten- overzichtelijk

Tentoonstelling “dementievriendelijk” maken

- Zorg voor **verschillende** prikkels via de zintuigen
- Beperk de tekst bij een voorwerp
- Let op taalgebruik- eenvoudig en duidelijk- geen lange zinnen
- Geef info over wat er te zien is (niet enkel data gegevens)
- Zorg voor een rustplekje (stoel/zetel)
- Zorg voor een goed contrast tussen de kleur van de tafel/muur en wat erop ligt
- Let op teveel niveauverschillen en trappen- geef duidelijk aan

DESORIËNTATIE IN RUIMTE

Desoriëntatie in ruimte komt frequent voor. De persoon met dementie vindt de weg niet, vergeet naar waar hij onderweg was, ...

Zorg voor een duidelijke aanduiding van het toilet, de vestiaire, de balie, ... Gebruik hiervoor woorden en pictogrammen/foto's.

Vraag – indien nodig – dat een mantelzorger, vrijwilliger even meegaat naar het toilet.

Informeer het onthaal over je activiteit zodat ze mee een oogje in het zeil kunnen houden indien ze iemand van je groep naar de uitgang zien wandelen.

FILTEREN VAN PRIKKELS

Het filteren van prikkels is moeilijker. Daarom raken sommige mensen met dementie snel overprikkeld door teveel of aanhoudende geluiden, drukte, sterke geuren, ...

Zorg voor een rustig lokaal, een rustig bezoekmoment, ...

Raakt iemand overprikkeld, vraag die persoon dan of hij de ruimte liever even verlaat en zorg voor een begeleider.

DEIPE EN KLEUR

Zintuiglijke verandering: veel mensen met dementie zien diepte en kleur op een andere manier. Bijvoorbeeld: een donker vlak lijkt op een afgrond of een diepte. Een fijn patroon op de vloer lijkt op mieren of steentjes. Ook kunnen sommigen gelijkaardige kleuren moeilijker van elkaar onderscheiden.

Wees je ervan bewust dat een vloerpatroon met lichte en donkere stukken kan gezien worden als een niveauverschil. Stel mensen gerust indien ze niet over een donker vlak durven stappen.

Zorg voor een goed contrast tussen de tafel en wat er op ligt. Bv. plaats een kleurrijke placemat tussen een witte tafel en wit servies.

MANTELZORGER(S)

Voor veel mensen met dementie is de aanwezigheid van de mantelzorger(s) cruciaal om zich geborgen te voelen.

Organiseer bij voorkeur je activiteit voor mensen met dementie én hun mantelzorgers.

RESPECTVOL

Mensen met dementie willen respectvol, als volwassenen benaderd worden.

Wees vriendelijk en respectvol in de omgang.

Gebruik geen verkleinwoorden, troetelnamen, ...

Vermijd hogestemgebruik en een kinderlijke toon. Praat op een volwassen manier en maak je uitleg niet kinderachtig: mensen met dementie zijn en blijven volwassenen.

Stel je vragen aan de persoon met dementie én aansluitend aan de mantelzorgers. Op die manier voelen beiden zich aangesproken en betrokken.

FYSIEKE BEPERKINGEN

Veel mensen met dementie hebben ook een aantal fysieke beperkingen.

Zorg bij een rondleiding voor een aantal klapstoelen die je kan meedragen.

Auteurs: Herlinde Dely, Jurn Verschraegen, Hilde Delameillieure

RESPECTVOL

Mensen met dementie willen respectvol, als volwassenen benaderd worden.

Wees vriendelijk en respectvol in de omgang.

Gebruik geen verkleinwoorden, troetelnamen, ...

Vermijd hogestemgebruik en een kinderlijke toon. Praat op een volwassen manier en maak je uitleg niet kinderachtig: mensen met dementie zijn en blijven volwassenen.

Stel je vragen aan de persoon met dementie én aansluitend aan de mantelzorgers. Op die manier voelen beiden zich aangesproken en betrokken.

Respectvol

Gebruik geen verkleinwoorden of troetelnamen

Spreek mensen als volwassenen aan

Spreek ook de persoon met dementie aan en de mantelzorger: zo voelen beiden zich betrokken

- Een **houding die rust uitstraalt**, stelt mensen op hun gemak : stilte hoeft niet altijd opgevuld te worden : kijken en genieten mag even duren
- Zorgen voor **oogcontact**, dat mensen zien dat je luistert, dat je hen aanspreekt (en niet de groep)
- Zorgen voor een rustige **omgeving** : stoeltjes om te zitten, opstelling van de groep zodat iedereen jou ziet evenals wat je toont

- **Korte duidelijke** zinnen gebruiken, geen meerkeuzevragen of twee dingen tegelijk tonen/bevragen, geen lange verhalen, niet te vlug praten
- **Iedereen** proberen te betrekken in het gesprek: aan de zwijgzame persoon vragen of hij/zij dit ook mooi vindt, akkoord is, ...
- Gezichtsuitdrukkingen, **lichaamshoudingen** en de ogen zijn belangrijke non-verbale communicatievormen : in beide richtingen !

Mensen laten vertellen over positieve en blijde gebeurtenissen en emoties

Cave: mensen kunnen verschillend (emotioneel) reageren- 2^e begeleider is zinvol

Reminiscentie: “...op een aangename, maar doordachte en gestructureerde wijze op ontdekkingstocht gaan in de herinneringen van de persoon met dementie om te proberen een beeld te krijgen van zijn belevingswereld met als einddoel met die informatie vruchtbare **contacten** te realiseren.”

Maak gebruik van herkenbare voorwerpen (triggers), het zien, het gehoor, geuren, smaken, het voelen waardoor je alle **zintuigen** prikkelt (reminisceren)

Mijmerdozen voor 1 op 1 contact

De koers

De zee

Uitleenkoffers 'souvenirs'

Reminiscentie in groep

Archieven

Spellen

Heemkunde

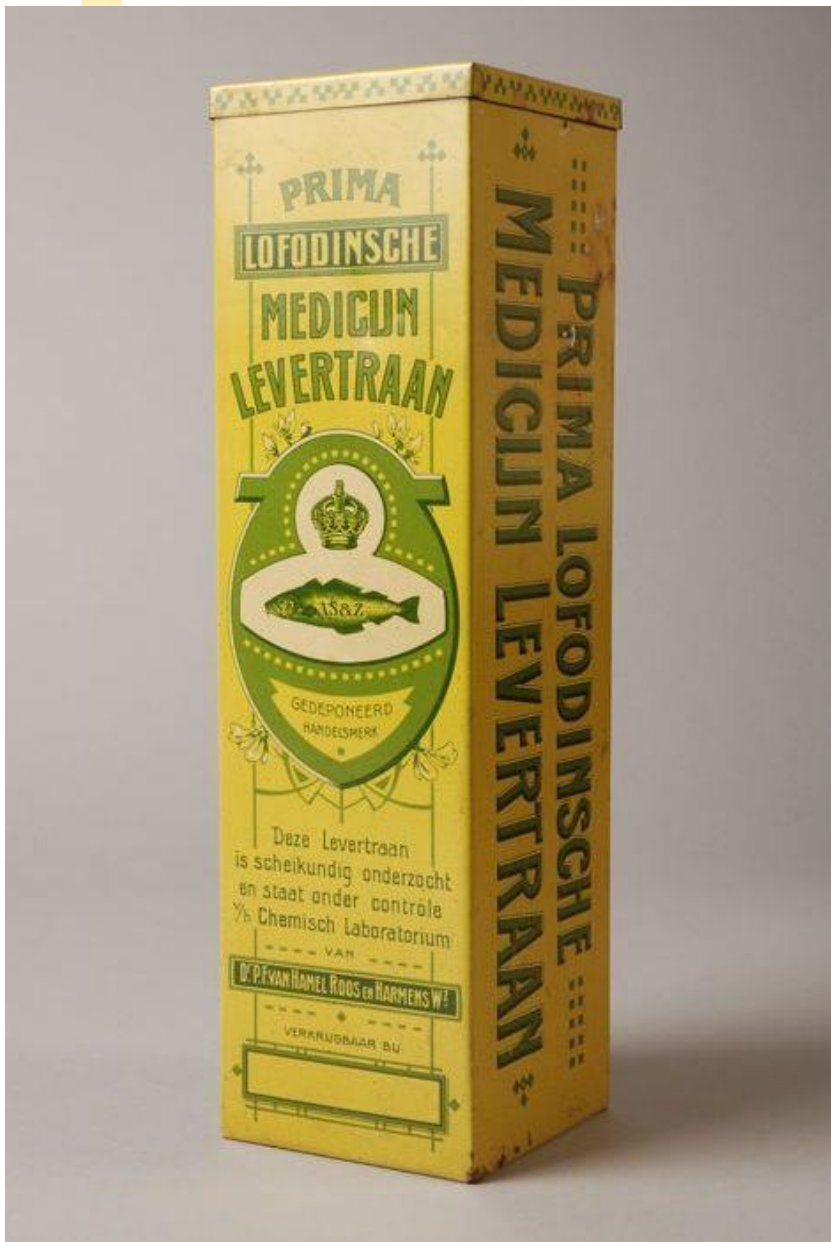

Object handling

Object handling is een methodiek waarbij de **therapeutische** waarde van objecten op de voorgrond staat.

Objecten (tactiel) aanraken, met andere mensen connecteren door middel van objecten of gewoon met objecten ' bezig zijn', leidt tot positieve resultaten op vlak van algemeen welbevinden.

Enkele valkuilen....

- Dingen die je niet meer kan zien
(vb oude structuur van een gebouw)
- Recente gebeurtenissen
- Moeilijk te begrijpen zaken:
  - visioen- rampenboek- symboliek: mystiek huwelijk, zondeval
- Als je 'triggers' gebruikt: één trigger per keer
- Te complexe uitleg

Enkele valkuilen....

- Te overrompelende ruimte met veel prikkels
  - muziek op de tentoonstelling- mensen die luidop praten
  - Veel groepen tesamen
- Te oude of te moderne objecten: mee-evoluieren met de tijd!
- Maak er geen “raad” spelletjes van:
  - Weet je nog hoe dit heet?
  - Weet je nog waar dit gebouw staat?
  - Wanneer leefde Vermeer?

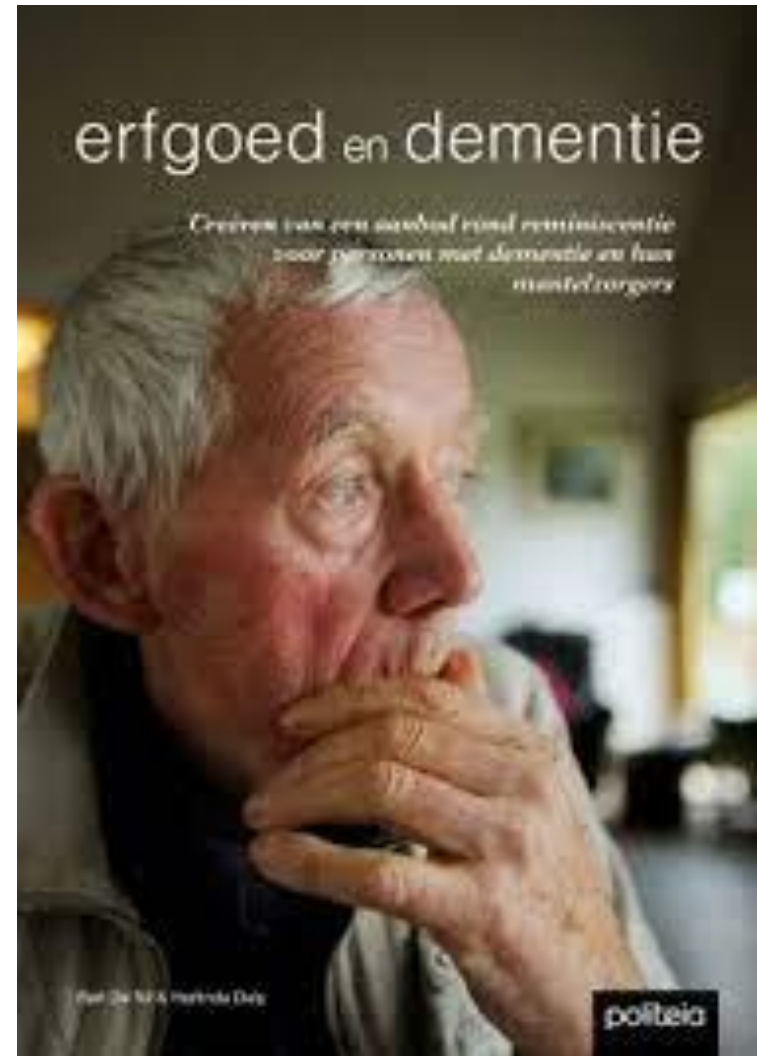
Verschillende formules mogelijk:

- Vaste dag in de maand
- Op aanvraag
- Voor mensen die thuis wonen: uitdaging- vormen geen groep
- Voor bezoekers en begeleiders vanuit een DVC of WZC
- Op locatie
  - In een centrum voor dagverzorging
  - In een buurthuis/LDC/clubhuis-/vereniging
  - In een ziekenhuis....
  - .....

Meer info?

- [Nieuws | FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw](#)
- [Zoeken | FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw](#)

Publicaties

Foton
expertisecentrum
dementie

Hervat - Kernpunt Mantelzorg

En nu...aan de slag!!!

Contactgegevens Foton:

ECD Foton

Biskajersplein 2

8000 Brugge

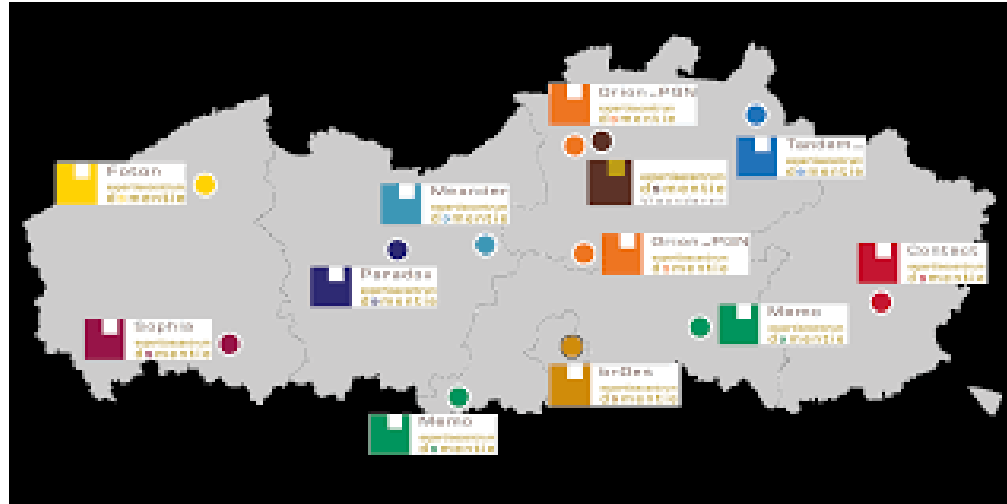
 050 44 67 93

Foton@dementie.be

www.dementie.be/foton

Foton is een initiatief van Familiezorg West-Vlaanderen vzw

Contactgegevens ECD Sophia

Budastraat 20

8500 Kortrijk

 056 32 10 75

sophia@dementie.be

www.dementie.be/sophia

Foton
expertisecentrum
dementie

Dank je wel voor de aandacht

Vragen/bedenkingen?